

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องส่งเสริมการกำจัดขยะเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ครัวเรือนอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลทุ่งผาย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ผู้ศึกษาขอเสนอแนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร ตำราวิชาการ บทความและงานวิจัย สามารถนำมาสรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1. คำจำกัดความของคำว่า “ขยะมูลฝอย”
2. แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม
3. บริบทของพื้นที่ตำบลทุ่งผาย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
4. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย

2.1 คำจำกัดความของคำว่า “ขยะ”

สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติให้ความหมายของ ขยะมูลฝอย หมายถึง เศษของเหลือทิ้งจากกระบวนการผลิตและการใช้สอยของมนุษย์ ขยะมูลฝอยอาจมีลักษณะแตกต่างกันออกไปตามแหล่งที่ก่อให้เกิดขยะมูลฝอยนั้นๆ เช่น ขยะมูลฝอยจากบ้านเรือนที่พักอาศัยมีลักษณะเป็นเศษอาหารที่เหลือจากการหุงต้ม เศษผ้าและเศษของที่ไม่ใช้แล้วต่างๆ เป็นต้น และขยะมูลฝอยจากอุตสาหกรรมมีลักษณะขึ้นอยู่กับประเภทของอุตสาหกรรม นอกจากนี้มีขยะมูลฝอยอีกประเภทหนึ่งเป็นขยะมูลฝอยที่ถูกทิ้งไว้ตามถนนหนทาง แม่น้ำลำคลอง และตามที่สาธารณะต่างๆ เช่น ใบไม้ เศษกระดาษ ถุงพลาสติกดิน หิน กรวด หวาย เป็นต้น ขยะมูลฝอยประเภทนี้แม้จะมีส่วนก่อเหตุรำคาญน้อยกว่าขยะมูลฝอยที่กล่าวแล้ว แต่ก็เป็นภาระแก่ผู้เก็บกวาด ทั้งนี้เพราะการกระจายอยู่บริเวณกว้าง ทำให้กว้าง ทำให้เก็บทำลายยากและไม่ทั่วถึง (สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ , 2540 : 12)

พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ให้คำจำกัดความว่า มูลฝอย หมายถึง เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร ถุงพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร ถ้ำ มูลสัตว์หรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงสิ่งอื่นที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ หรือที่อื่น

กรมควบคุมมลพิษ (2548) ให้คำจำกัดความคำว่า ขยะมูลฝอยหรือมูลฝอย หมายถึง เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า เศษวัตถุ ถุงพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร ถ้ำ มูลสัตว์ ซากสัตว์หรือสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น และหมายความรวมถึงมูลฝอยติดเชื้อ มูลฝอยที่เป็นพิษ หรืออันตรายจากชุมชนหรือครัวเรือนยกเว้นวัสดุที่ไม่ใช้แล้วของโรงงานซึ่งมีลักษณะและคุณสมบัติที่กำหนดไว้ตามกฎหมายว่าด้วยโรงงาน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ. 2525 ให้คำจำกัดความคำว่า มูลฝอย หมายถึง เศษสิ่งของที่ทิ้งแล้ว หยากเยื่อ และคำว่า ขยะมูลฝอย หมายถึง หยากเยื่อมูลฝอย

นอกจากนี้ยังมีผู้พยายามให้นิยามของคำว่า “ขยะมูลฝอย” ในความหมายที่ใกล้เคียงอื่นๆอีก เช่น พิเชิต สกกุลพราหมณ์ (2535) ให้คำจำกัดความคำว่า “ขยะมูลฝอย” หรืออาจเรียกว่า “มูลฝอย” หรือ “หยากเยื่อ” หมายถึงบรรดาสิ่งของที่เสื่อมคุณภาพหรือชำรุดหมดสภาพการใช้งาน หรือได้แก่ บรรดาพวกเศษสิ่งของ หรือเศษวัสดุต่างๆ ที่เกิดขึ้นจาก อาคารที่พักอาศัย สถานที่ทำงาน โรงงาน อุตสาหกรรม ตลาด ถนนและอื่นๆ

Kenneth และ John (1973) กล่าวว่า ขยะมูลฝอย (Solid waste) หมายถึง ขยะมูลฝอยที่ไม่ได้อยู่ในสภาพแก๊สและของเหลว เกิดขึ้นจากกิจกรรมประจำวันในพื้นที่ชุมชนแหล่งที่พักอาศัย ย่านธุรกิจการค้า และภาคอุตสาหกรรม โดยในเบื้องต้นได้แบ่งประเภทขยะมูลฝอยออกเป็นเศษอาหาร ซึ่งได้แก่อินทรีย์วัตถุซึ่งเกิดจากการปรุงและบริโภคอาหาร ถั่ว และ ขยะมูลฝอยทั่วไป ได้แก่ขยะมูลฝอยอื่นๆ ซึ่งนอกเหนือจากสองกลุ่มข้างต้นแบ่งเป็นกลุ่มที่สามารถเผาไหม้ได้ เช่น กระดาษ เศษผ้า เศษไม้/ใบไม้ และกลุ่มที่ไม่สามารถเผาไหม้ได้หรือเผาไหม้ได้ยาก เช่น แก้ว และ เศษโลหะต่างๆ เป็นต้น

ประเภทและแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอย

การจำแนกประเภทขยะมูลฝอย สามารถจำแนกได้หลากหลาย ขึ้นอยู่กับการใช้เกณฑ์ใดในการจำแนก เช่น การพิจารณาแหล่งกำเนิด องค์ประกอบของขยะมูลฝอย หรือ คุณสมบัติของขยะมูลฝอย เป็นต้น ซึ่ง พัฒนา อนุรักษพงษ์ศร (2547) ได้ระบุการจำแนกประเภทของขยะมูลฝอยออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. จำแนกตามแหล่งกำเนิดของมูลฝอย สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ขยะมูลฝอยจากชุมชน (Community waste) ขยะมูลฝอยจากเกษตรกรรม (Agricultural waste) และขยะมูลฝอยจากอุตสาหกรรม (Industrial waste)

ทั้งนี้ ปรีดา แยมเจริญวงศ์ (2532) ได้ขยายความแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยทั้ง 3 ประเภทออกไปได้อีกดังนี้

1) แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยจากแหล่งชุมชน คือ ขยะมูลฝอยที่เกิดจากแหล่งชุมชน ยกเว้นขยะมูลฝอยจากกระบวนการจากโรงงานอุตสาหกรรม และมูลฝอยจากเกษตรกรรม จะเรียกว่า ขยะมูลฝอยจากชุมชน (Municipal solid waste) จากขยะมูลฝอยชุมชนสามารถแบ่งประเภทของขยะมูลฝอยได้ 2 ชนิด คือ ขยะมูลฝอยแห้ง เช่น แก้ว พลาสติก โลหะ กระดาษ และขยะมูลฝอยเปียก เช่น เศษผลไม้ เศษอาหาร ซึ่งแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยที่จัดรวมอยู่ในกลุ่มแหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยชุมชนและกรุงเทพมหานคร (2548) ได้แบ่งแยกตามแหล่งกำเนิดได้เป็นขยะมูลฝอยจาก

- (1) บ้านพักอาศัย (Residential)
- (2) สถานประกอบการ (Commercial)
- (3) สถาบันต่างๆ (Institutes)
- (4) เขตการก่อสร้างและรื้อถอน (Construction and Demolition)
- (5) เขตการให้บริการของชุมชน (Municipal services)
- (6) เขตที่ตั้งของโรงงานบำบัดของเสีย (Treatment plant sites)

2) แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ขยะมูลฝอยจากแหล่งกำเนิดนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุดิบที่นำเข้าไปในกระบวนการผลิตซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น ของเสียที่ไม่เป็นอันตราย และของเสียที่เป็นอันตราย เช่น ของเสียที่เป็นพิษ ของเสียติดไฟ และของเสียที่มีฤทธิ์กัดกร่อน เป็นต้น

3) แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยจากการเกษตรกรรม คือ ขยะมูลฝอยที่เกิดจากการทำเกษตรกรรมทั้งการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ ขยะมูลฝอยที่เกิดจากแหล่งนี้โดยส่วนใหญ่ คือ อันตราย เช่น สารเคมี ภาชนะบรรจุยาฆ่าแมลงหรือยาปราบศัตรูพืช

2. จำแนกตามลักษณะความเป็นอันตรายต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อม สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ขยะมูลฝอยทั่วไป (General waste) และขยะมูลฝอยอันตราย (Hazardous waste)

3. จำแนกตามลักษณะสมบัติของขยะมูลฝอย สามารถแบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่ ขยะมูลฝอยแห้ง (Refuse) ขยะมูลฝอยเปียก (Garbage) ขยะมูลฝอยที่เผาไหม้ได้ (Combustible waste) ขยะมูลฝอยที่เผาไหม้ไม่ได้ (Non-combustible waste) และขยะมูลฝอยอันตราย (Hazardous waste)

อนึ่ง พัฒนา อนุรักษ์พงศธร (2547) ได้สรุปออกมาเป็นแผนภาพการจำแนกประเภทและลักษณะของขยะมูลฝอยที่เกิดจากกิจกรรมต่างๆ ดังภาพประกอบ 1

แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยอย่างครบวงจร

เน้นรูปแบบของการวางแผนจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องส่งเข้าไปทำลายด้วยระบบต่าง ๆ ให้น้อยที่สุด สามารถนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ทั้งในส่วนของการใช้ซ้ำและแปรรูปเพื่อใช้ใหม่ (Reuse & Recycle) รวมถึงการกำจัดที่ได้ผลพลอยได้ เช่น ปุ๋ยหมัก หรือพลังงาน โดยสรุปวิธีการดำเนินการตามแนวทางมีดังนี้ (กรมควบคุมมลพิษ : 2536) คือ

1. การลดปริมาณการผลิตมูลฝอย รณรงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการลดการผลิตมูลฝอยในแต่ละวันได้แก่

1.1 ลดการทิ้งบรรจุภัณฑ์โดยการใช้สินค้าชนิดเติมใหม่ เช่น ผงซักฟอก น้ำยาล้างจาน น้ำยาทำความสะอาดและถ่านไฟฉายชนิดชาร์ตใหม่ เป็นต้น

1.2 เลือกใช้สินค้าที่มีคุณภาพมีห่อบรรจุภัณฑ์น้อย อายุการใช้งานยาวนาน และตัวสินค้าไม่เป็นมลพิษ

1.3 ลดการใช้วัสดุกำจัดยาก เช่น โฟมบรรจุอาหาร และถุงพลาสติก

2. จัดระบบการรีไซเคิล หรือการรวบรวมเพื่อนำไปสู่การแปรรูปเพื่อใช้ใหม่

2.1 รณรงค์ให้ประชาชนแยกของเสียนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ เช่น กระดาษพลาสติก และโลหะ นำไปใช้ซ้ำ หรือนำไปขาย/รีไซเคิล ขยะเศษอาหารนำมาหมักทำปุ๋ย ในรูปปุ๋ยน้ำหรือปุ๋ยหมักเพื่อใช้ในชุมชน

2.2 จัดระบบที่เอื้อต่อการทำขยะรีไซเคิล

1. จัดภาชนะ (ถุง/ถัง) แยกประเภทขยะมูลฝอยที่ชัดเจนและเป็นมาตรฐาน
2. จัดระบบบริการเก็บโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเก็บเอง โดยการ จัดเก็บแบ่งเวลาการเก็บ เช่น หากแยกเป็นถุง 4 ถุง ขยะย่อยสลายได้ ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย และ ขยะทั่วไป ให้จัดเก็บขยะย่อยสลายและขยะทั่วไปทุกวัน ส่วนขยะรีไซเคิลและขยะอันตราย อาจ จัดเก็บสัปดาห์ละครั้งหรือตามความเหมาะสม จัดกลุ่มประชาชนที่มีอาชีพรับซื้อของเก่าให้ช่วยเก็บ ขยะรีไซเคิลในรูปของการรับซื้อ โดยการแบ่งพื้นที่ในการจัดเก็บและกำหนดเวลาให้เหมาะสม ประสานงานกับร้านค้าที่รับซื้อของเก่าที่มีอยู่ในพื้นที่หรือพื้นที่ใกล้เคียงในการรับซื้อขยะรีไซเคิล จัดระบบตามแหล่งการเกิดขยะขนาดใหญ่ เช่น ตลาด โรงเรียน สถานที่ราชการ ห้างสรรพสินค้า เป็นต้น

2.3 จัดกลุ่มอาสาสมัครหรือชมรมหรือนักเรียนให้มีกิจกรรม/โครงการนำขยะมูลฝอย กลับมาใช้ใหม่ เช่น โครงการขยะรีไซเคิลแลกล้างของ เช่น ต้นไม้ ไข่ โครงการทำปุ๋ยน้ำ ปุ๋ยอีเอ็ม ขยะ หอม ปุ๋ยหมัก โครงการตลาดนัดขยะรีไซเคิล โครงการธนาคารวัสดุเหลือใช้ โครงการร้านค้าสินค้ารีไซเคิล

2.4 จัดตั้งศูนย์รีไซเคิลหากพื้นที่ที่ปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นในแต่ละวันเป็นปริมาณ มากๆ อาจจะมีการจัดตั้งศูนย์คัดแยกขยะมูลฝอยซึ่งสามารถจะรองรับจากชุมชนใกล้เคียงหรือรับซื้อ จากประชาชนโดยตรงซึ่งอาจจะให้เอกชนลงทุนหรืออาจให้สัมปทานเอกชนก็ได้

3 การขนส่ง

3.1 ระยะทางไม่ไกลให้รถขนส่งขยะมูลฝอยไปยังสถานที่กำจัดโดยตรง

3.2 ระยะทางไกลและมีปริมาณขยะมูลฝอยมากอาจจะต้องสร้างสถานีขนถ่าย เพื่อ ถ่ายเทจากรถเก็บขนขยะมูลฝอยลงสู่รถบรรทุกขนาดใหญ่

4. ระบบกำจัด เนื่องจากขยะมูลฝอยใช้ประโยชน์ใหม่ได้จึงควรจัดการเพื่อกำจัดทำลายให้ น้อยที่สุด ควรเลือกระบบกำจัดแบบผสมผสานเนื่องจากปัญหาขาดแคลนพื้นที่ จึงควรพิจารณา ปรับปรุงพื้นที่กำจัดมูลฝอยที่มีอยู่เดิม และพัฒนาให้เป็นศูนย์กำจัดขยะมูลฝอย โดยมีขั้นตอนดังนี้

4.1 จัดระบบคัดแยกขยะมูลฝอย

4.2 ระบบกำจัดผสมผสานหลาย ๆ ระบบในพื้นที่เดียวกัน ได้แก่ หมักทำปุ๋ย ฝังกลบ และวิธีอื่น ๆ เป็นต้น

2.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทั้งทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งใน สถานการณ์กลุ่ม ความเกี่ยวข้องจึงเป็นสิ่งเร้าให้ทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทำให้เกิด ความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพความคิด ความเชื่อ ความยึดมั่นของแต่ละบุคคล และสภาพแวดล้อม การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพราะ

ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง หรือมีส่วนร่วมเข้าใจสถานการณ์ และอุทิศตนมากยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความร่วมมือ การประสานงานและความรับผิดชอบ พัฒนาท้องถิ่นให้ตรงกับความต้องการของตนเอง โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (นิรันดร์, 2527; ทำนอง, 2551; ดุสิต, 2535; กนกกาญจน์, 2551)

การมีส่วนร่วม อาจเกิดจากหลาย ๆ สาเหตุ เช่น 1) ความศรัทธา ที่มีต่อบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ส่งผลให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง 2) อำนาจบังคับ ความเกรงกลัว จากบุคคลหรือสิ่งที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ผู้ถูกบังคับ มีส่วนร่วมในการกระทำต่าง ๆ อย่างไม่เต็มใจ 3) ความสนใจ เกิดจากกลุ่มที่มีความสนใจ ที่ต้องกัน และ 4) การเปลี่ยนแปลง ซึ่งเกิดจากการตกลงใจร่วมกัน ที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนให้เป็นไปตามที่ปรารถนา (กนกกาญจน์, 2551) อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมอาจจะมีได้หลายลักษณะ นิรันดร์ อ้างโดย กนกกาญจน์ (2551) ได้จำแนกรูปแบบของการมีส่วนร่วม เป็นสามประเภท คือ

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (Direct Participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) โดยผ่านองค์การผู้แทนประชาชน เช่น กรรมการกลุ่ม กรรมการหมู่บ้าน
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (Open Participation) โดยผ่านองค์การที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่นสถาบัน หรือหน่วยงาน

แนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมเป็นทฤษฎีที่มีส่วนเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงของทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg เป็นทฤษฎีการจูงใจที่เกี่ยวข้องและสามารถโยงไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมได้ เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าผู้ปฏิบัติงานจะปฏิบัติงานได้ผลดีมีประสิทธิภาพย่อมขึ้นอยู่กับความพึงพอใจ ของผู้ปฏิบัติงาน เพราะผู้ปฏิบัติงานจะเพิ่มความสนใจในงานและมีความรับผิดชอบ กระตือรือร้นที่จะทำงานซึ่งเป็นการเพิ่มผลผลิตของงานให้มากขึ้น ในทางตรงกันข้ามหากผู้ปฏิบัติงานไม่พึงพอใจในการทำงานก็จะเกิดความท้อถอยในการทำงานและทำให้ผลงานออกมาไม่มีประสิทธิภาพ ทฤษฎีดังกล่าวสอดคล้องกับการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของบุคลากรในองค์กร กล่าวคือถ้าบุคลากรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานได้ร่วมคิดตัดสินใจจะส่งผลให้บุคลากรในองค์กรเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมมากขึ้น ทำให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาได้ นอกจากนี้ทฤษฎีการสร้างผู้นำก็มีความสำคัญ คือ ผู้มีอำนาจที่ดี (Positive Leader) มักจะนำการเคลื่อนไหวในการทำงานอยู่เสมอ ในขณะที่ผู้มีอำนาจที่ไม่ดี (Negative Leader) จะไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์เลย การสร้างผู้นำหรือผู้นำจะช่วยจูงใจให้บุคลากรเต็มใจที่จะทำงานเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน เนื่องจากผู้นำเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการจูงใจและรวมกลุ่มคน ดังนั้นทฤษฎีสองปัจจัยนี้จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของบุคลากรในองค์กร เพราะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือร่วมมือร่วมแรงกันในการทำงานอย่างมีคุณภาพ แสดงให้เห็นถึงการมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของบุคลากรและผู้นำร่วมกัน ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องมีผู้นำที่ดีอันจะนำไปสู่ความสำเร็จขององค์กรได้ความหมายของการมีส่วนร่วม

ณัฐพร แสงประดับ (2527) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้การกระทำบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อถือตัวบุคคล ความเกรงใจที่มีต่อตัวบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศตำแหน่ง ทำให้การมีส่วนร่วมเป็นไปด้วยความเต็มใจ

สุจินต์ ดาววีระกุล (2527) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลสมัครใจเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเพื่อตนเอง และมีส่วนดำเนินการเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ตามที่ตั้งเอาไว้ ทั้งนี้ต้องไม่ใช่การกำหนดกรอบแนวคิดจากบุคคลภายนอกหรือองค์กรที่บุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานกิจกรรมในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง หรือทุกขั้นตอน รูปแบบการตัดสินใจของบุคคลในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรและปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ จะต้องทำเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตในทุก ๆ ด้านของตนเองที่เป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ร่วมมือ ร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับ บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนาภูมิปัญญา การรับรู้ สามารถคิดวิเคราะห์และตัดสินใจ เพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

ประพันธ์พงษ์ ชินพงษ์ (2551) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องของความต้องการและทิศทางการเปลี่ยนแปลง การเห็นพ้องต้องกันนั้นจะมีมากพอจนเกิดความคิดริเริ่ม โครงการเพื่อการปฏิบัติการ กล่าวคือ ต้องเป็นการเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการได้จะต้องตระหนักว่าการปฏิบัติการทั้งหมดโดยกลุ่ม หรือในนามของกลุ่มหรือกระทำผ่านองค์กร ดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวที่ทำให้การปฏิบัติการบรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ

สันติชัย เอื้อจงประสิทธิ์ (2551) ได้กล่าวถึงสาระสำคัญของการมีส่วนร่วมของบุคลากรว่า หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มตัดสินใจในการปฏิบัติงานและการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวของบุคลากรเอง การที่จะสามารถทำให้บุคลากรเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของบุคลากรให้ดีขึ้นนั้น ผู้นำจะต้องยอมรับในปรัชญาการพัฒนาว่า มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของผู้อื่นและพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของส่วนรวมในองค์กร

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ธนาภรณ์ เมถนีสุดดี (2543) ได้กล่าวถึงลักษณะแนวทางของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การร่วมคิด หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการวิธีการติดตามผล การตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์

2. การร่วมตัดสินใจ หมายถึง เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือเรียบร้อยแล้วต่อมาจะต้องร่วมกันตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด

3. การร่วมปฏิบัติตามโครงการ หมายถึง การเข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น

4. การร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ หมายถึง เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้วได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

มณฑล จันท์แจ่มใส (2551) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้ว่า การมีส่วนร่วมของบุคคลจะต้องมีและเกิดขึ้นมาโดยตลอด ทั้งนี้เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ การบริหารจัดการดำเนินงานตามแผน การเสียสละกำลังแรงงานของบุคคล ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ กำลังเงินหรือทรัพยากรที่มีอยู่

ประชุม สุวดี (2551) ได้กล่าวถึงลักษณะเงื่อนไขพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของบุคคล เกิดจากพื้นฐาน 4 ประการคือ

1. เป็นบุคคลที่จะต้องมีความสามารถที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้มีศักยภาพที่จะเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อาทิเช่น จะต้องมีความสามารถในการค้นหาความต้องการ วางแผนการบริหารจัดการ การบริการองค์กรตลอดจนการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

2. เป็นบุคคลที่มีความพร้อมที่เข้ามามีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้นั้นจะต้องมีสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และกายภาพที่เปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมได้

3. เป็นบุคคลที่มีความประสงค์จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความเต็มใจสมัครใจที่จะเข้าร่วมเล็งเห็นผลประโยชน์ของการเข้าร่วม จะต้องไม่เป็นการบังคับหรือผลักดันให้เข้าร่วม โดยที่ตนเองไม่ประสงค์จะเข้าร่วม

4. เป็นบุคคลที่ต้องมีความเป็นไปได้ที่จะเข้าร่วม กล่าวคือ เป็นผู้มีโอกาสที่จะเข้าร่วมซึ่งถือว่าการกระจายอำนาจให้กับบุคคลในการตัดสินใจ และกำหนดกิจกรรมที่ตนเองต้องการในระดับที่เหมาะสม บุคคลจะต้องมีโอกาสและมีความเป็นไปได้ที่จะจัดการด้วยตนเอง

สำหรับลักษณะการมีส่วนร่วมของบุคคลโดยทั่วไปแล้ว ยังมีปัจจัยอีกหลายอย่างที่เกี่ยวข้อกับการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม อาชีพ และรายได้ เป็นต้น

รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วม

มงคล จันท์ส่อง (2544) ได้กำหนดรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของบุคคล ไว้ว่า องค์ประกอบรูปแบบของการมีส่วนร่วม มีอยู่ 3 ด้าน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมจะต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน การให้บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมจะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจนว่า จะทำกิจกรรมนั้น ๆ ไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

2. การมีส่วนร่วมจะต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมจะต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถตัดสินใจได้ว่าจะเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่

3. การเข้าร่วมจะต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การที่จะให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายด้วย อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปบุคคลกลุ่มเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วเป็นพื้นฐาน

ศิริชัย กาญจนวาสี (2547) ได้กำหนดรูปแบบและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของบุคคลในองค์กร ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการประชุม
2. การมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา
3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์กร
4. การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการเลือกแนวทางในการแก้ไขปัญหา
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในกิจกรรมต่าง ๆ
6. การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์

วรรณา วงษ์วานิช (2549) ได้กำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมของบุคคลไว้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้ คือ

1. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือ เข้ามาเกี่ยวข้องร่วมตัดสินใจในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอน จนกว่าการดำเนินงานจะบรรลุผลเสร็จสมบูรณ์

2. การมีส่วนร่วมที่ไม่แท้จริง คือ รูปแบบที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม หรือ เข้ามาเกี่ยวข้องในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง หรือในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง เท่านั้น

โดยแท้จริง แล้วกระบวนการมีส่วนร่วมไม่อาจสามารถกระทำได้ในทุกประเด็นแต่การมีส่วนร่วมของบุคคลจะมีในเกือบทุกกิจกรรมทางสังคม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและประเด็นการพิจารณาที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขพื้นฐานการมีส่วนร่วมว่า จะต้องมื่อสราภาพ มีความเสมอภาค และมีความสามารถในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้การมีส่วนร่วมดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปภาวรินทร์ นาจำปา (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลคลองใหญ่ อำเภอคลองใหญ่ จังหวัดตราด พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลคลองใหญ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในรายละเอียดสรุปได้ว่า ประชาชนมีส่วนร่วมต่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลคลองใหญ่ในด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับมาก ประชาชนให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมเป็นอันดับแรก รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการอยู่ในระดับมาก ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอยู่ในระดับมาก และอันดับสุดท้ายคือด้านการมีส่วนร่วมในการ

ประเมินผลอยู่ในระดับน้อย ผลการทดสอบสมมติฐาน จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมต่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลคลองใหญ่ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ส่วนประชาชนที่มีอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาอาศัยอยู่ในตำบลต่างกัน มีส่วนร่วมต่อการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลคลองใหญ่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

จรรยา ปานพรม (2554) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน : เทศบาลตำบลคลองจิก อำเภอปางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเกินกว่าครึ่งหนึ่งหรือร้อยละ 56.8 เป็นเพศหญิง มีอายุระหว่าง 25 – 34 ปี มากที่สุด รองลงมา มีอายุระหว่าง 35 – 44 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาตรีหรือสูงกว่ามากที่สุด รองลงมาคือสำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบอาชีพเป็นพนักงานบริษัทมากที่สุด รองลงมาประกอบอาชีพรับจ้าง ระดับการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลการทดสอบสมมติฐานสรุปได้ว่า ประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษาที่แตกต่างกันมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยที่แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05

สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือนเช่น ความเข้าใจว่า การคัดแยกขยะมูลฝอยสามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยได้ และช่วยรักษาสุขภาพแวดล้อม รวมทั้งการติดตั้งฉลากบอกประเภทของการคัดแยกขยะที่ชัดเจน การมีเจ้าหน้าที่สุภาพบาลให้ความรู้ในการคัดแยกขยะมูลฝอย ทักษะคิดด้านการปฏิบัติในการคัดแยกขยะมูลฝอย ความรู้ความเข้าใจของความหมายในการคัดแยกขยะมูลฝอย ภาชนะในการคัดแยกขยะมูลฝอยที่มีจำนวนเพียงพอ ทั้งนี้เทศบาลคลองจิก จะต้องสร้างโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการประชาคมเพื่อแสดงความคิดเห็นในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน เทศบาลควรเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย และด้านการตัดสินใจในโครงการต่าง ๆ และร่วมรับประโยชน์สาธารณะที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความโปร่งใสให้เกิดขึ้น ควรตั้งงบประมาณประจำปีไว้สำหรับจัดทำสื่อต่าง ๆ ที่สามารถเข้าถึงประชาชนโดยตรง เพื่อให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนในการคัดแยกขยะมูลฝอยของครัวเรือน ดำเนินการโครงการธนาคารขยะ อย่างเป็นรูปธรรมจริงจังและต่อเนื่อง และควรจัดหาถังแยกประเภทขยะให้เพียงพอกับปริมาณขยะทุก ๆ หมู่บ้าน พร้อมทั้งเขียนข้อความให้ชัดเจน

พิศิพร ทศนา (2558) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหา รองลงมาตามลำดับคือ ด้านการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมโครงการ ด้านการมีส่วนร่วมวางแผนและตัดสินใจและด้านการมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน และในส่วนของรายข้อในแต่ละด้าน ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชน จำแนกคุณลักษณะของประชากร พบว่าประชาชนที่มี เพศ อายุ อาชีพ และระยะเวลาในการอยู่อาศัย อยู่ในชุมชนที่ต่างกันการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยแตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษา รายได้และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน แตกต่างกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยไม่แตกต่างกัน ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไข ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนสรุปได้ว่า เทศบาลนครพิษณุโลก ควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ กิจกรรมอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็ตั้งแต่ กระบวนการรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหา ร่วมวางแผนและตัดสินใจ ร่วมทำกิจกรรม โครงการ ร่วมตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน ควรมีการนำผลการวิจัยเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวเห็นถึงความสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ในทางปฏิบัติได้อย่างแท้จริง ควรมีส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการวิจัยอย่างต่อเนื่องในเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย เพื่อที่จะพัฒนาให้ประชาชนและหน่วยงานราชการในทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ควรมีการวิจัยถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า กระบวนการแต่ละกระบวนการมีความสำคัญอย่างไร เพื่อเป็นการส่งเสริม สนับสนุน และเป็นแนวทางในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

นัยนา เตชะ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอยของประชาชนใน ตำบลเสม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ประชาชนมีพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยที่ไม่เหมาะสมมีการทิ้งขยะในพื้นที่สาธารณะและนำไปทิ้งบริเวณพื้นที่ว่างรอบบ้าน ประชาชนไม่มีการคัดแยกมูลฝอยก่อนทิ้ง และในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ดยังไม่มีแผนแม่บท และยังไม่มีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยแต่อย่างใด ด้านการจัดการขยะในชุมชน ได้ลดปริมาณขยะในครัวเรือน โดยการไม่สร้างขยะให้เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 95.4 การทิ้งขยะทิ้งรวมในถุงเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 43.5 วิธีการจัดการขยะในครัวเรือนโดยวิธี เผา คิดเป็นร้อยละ 41.8 ประเภทของขยะเป็นประเภทผักผลไม้ และเศษอาหาร คิดเป็นร้อยละ 57.5 ความรู้ที่ต้องการเพิ่มเติมในด้านวิธีการแยกขยะอย่างถูกวิธีมากที่สุด ความรู้เกี่ยวกับมูลฝอย อยู่ในระดับปานกลาง เจตคติเกี่ยวกับมูลฝอย อยู่ในระดับปานกลาง พฤติกรรมการจัดการมูลฝอยในครัวเรือน อยู่ในระดับปานกลาง การมีส่วนร่วมในการจัดการมูลฝอย อยู่ในระดับน้อย และผลการหามาตรการในการจัดการมูลฝอยของประชาชน โดยนำกระบวนการ A-I-C มาประยุกต์ใช้แสดงให้เห็นว่าประชาชนให้ ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา ร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหา ดำเนินการแก้ไขปัญหา อันก่อให้เกิดโครงการ “เสม็ดน่าอยู่ไร้มูลฝอย” โดยมีรูปธรรมของการดำเนินโครงการ คือ กองทุนมูลฝอย 1 แห่ง ซึ่งเป็นการสร้างได้ และมีการนำมูลฝอยมาใช้ประโยชน์เพิ่มมากขึ้น นำไปสู่การจัดการมูลฝอยอย่างมีส่วนร่วมในพื้นที่อย่างยั่งยืน

วีรกาล อุปันท์ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาแนวทางการกำจัดขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลโนนยอ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ประชาชนในพื้นที่มีพฤติกรรมการกำจัดขยะมูลฝอยโดยรวมอยู่ในระดับมาก และมีการให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย และร่วมลดปริมาณขยะมูลฝอย ส่วนแนวทางการกำจัดขยะมูลฝอยควรมุ่งเน้นการลดปริมาณขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์ให้ได้มากที่สุด และดำเนินกิจกรรมด้านการลด คัดแยก และใช้ประโยชน์ขยะ

มูลฝอย ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนทั้งภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาครัฐ ส่วนกลาง โดยสร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจต่อไป

2.4 บริบทของพื้นที่ตำบลทุ่งฝาย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลทุ่งฝาย ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบนประเทศไทย อยู่ห่างจากที่ว่าการ อำเภอเมืองลำปาง ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 12 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวเมือง จังหวัดลำปาง ประมาณ 10-15 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1035 (ถนนสายลำปาง - แจ้ห่ม) มีเนื้อที่ประมาณ 20 ตารางกิโลเมตร (12,500 ไร่) โดยมีอาณาเขตติดกับตำบลใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	-	ติดต่อกับเขตตำบลนิคมพัฒนา
ทิศใต้	-	ติดต่อกับเขตตำบลต้นธงชัย
ทิศตะวันออก	-	ติดต่อกับเขตตำบลบ้านเสด็จและตำบลพิชัย
ทิศตะวันตก	-	ติดต่อกับเขตตำบลต้นธงชัยและตำบลบ้านเอื้อม

(2) ประวัติความเป็นมา

ตำบลทุ่งฝาย เรียกชื่อตามหมู่บ้านเดิมเป็นศูนย์กลางของตำบลคือ “บ้านทุ่งฝาย” ซึ่งเดิมชื่อ “บ้านไธ้” (บ้านไร่) เนื่องจากสมัยนั้นบ้านเมืองยังไม่เจริญพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นป่าดง ต่อมาได้มีราษฎรจากหมู่บ้านต่างๆเข้ามาทำไร่ ปลูกข้าว และพืชผักต่างๆเลี้ยงชีพ สภาพพื้นที่มีทำเลที่ดีจึงมีราษฎรอพยพเข้ามาอาศัยมากขึ้น เมื่อราวๆ พ.ศ.2400 ได้มีบุคคลผู้มั่งคั่งจะกินระดับผู้นำหมู่บ้านแห่งหนึ่งเป็นหัวหน้ารวบรวมราษฎรชาวบ้านไร่และหมู่บ้านใกล้เคียงได้ช่วยกันสร้างฝายกั้นน้ำแม่วังขึ้นที่ท้ายทุ่งฝาย พร้อมกับขุดลำเหมืองขุดน้ำเข้าสู่ที่นา (ผู้เป็นหัวหน้าชื่อใดไม่ปรากฏ) ภายหลังผู้คนจึงตั้งชื่อฝายนั่นว่า “ฝายปู่ล้านเป้าะ” เพราะการสร้างฝายนั่น กว่าจะเสร็จสมบูรณ์ต้องหมดหิน ดิน ทรายเป็นจำนวนมากถึงล้านเป้าะ (เป้าะคือกระบุงหรือบุงที่ซึ่งใช้เป็นภาชนะขนหิน ดิน ทราย) ปัจจุบันแนวลำเหมืองเดิมยังปรากฏให้เห็นอยู่บ้างเป็นบางแห่งตั้งแต่บ้านต้นยาง ถึง บ้านนาป้อ บางแห่งถูกทำลายและสร้างเป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัยไปแล้ว ต่อมาหมู่บ้านไร่ถูกเปลี่ยนชื่อมาเป็น หมู่บ้านหัวฝาย เนื่องจากพื้นที่หมู่บ้านตั้งอยู่ทางทิศเหนือของฝาย เมื่อจำนวนประชากรมากขึ้น ราษฎรมีความอยู่ดีกินดี มีพื้นที่ ทุ่งนาขยายเพิ่มขึ้น มีการพัฒนาที่ดินทำกินมากขึ้น จึงเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านทุ่งฝาย” トラบจน ทุกวันนี้

ในสมัยต่อมา เมื่อปี พ.ศ. 2475 ราชการได้เปลี่ยนแปลงพื้นที่การปกครองใหม่ โดยใช้เขตแม่น้ำวังเป็นแนวแบ่งเขตตำบล รวมเอาตำบลเวียงเหนือบางส่วนคือ บ้านวังหม้อ ตำบลห้วยฮี ตั้งแต่บ้านต้นธง บ้านนาป้อ บ้านท่าโทก จนถึงห้วยฮี เข้าเป็นตำบลทุ่งฝาย และตั้งชื่อบ้านทุ่งฝายเป็นชื่อตำบล

ปี พ.ศ.2523 ราษฎรตำบลทุ่งฝายมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับมีนิคมสร้างตนเองกัวมเข้ามาอาศัยในเขตตำบลทุ่งฝาย ทางราชการจึงได้แบ่งแยกพื้นที่ออกไปเป็น “ตำบลตันธงชัย” โดยตัดแบ่งเขตพื้นที่ ณ สะพานลำห้วยแม่ทรายคำ โดยมีหมู่บ้านในการปกครองจำนวน 14 หมู่บ้าน ปี พ.ศ.2535 ได้รับการพิจารณาแบ่งแยกพื้นที่ตำบลอีกครั้งหนึ่ง โดยแบ่งแยกพื้นที่ออกไปเป็น “ตำบลนิคมพัฒนา” โดยตัดแบ่งพื้นที่ ณ สะพานห้วยทราย หมู่ที่ 3

ตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่อง การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ลงวันที่ 19 มกราคม พ.ศ.2539 องค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งฝาย ได้รับการยกฐานะขึ้นจากสภาตำบลทุ่งฝายเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งฝาย ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 ซึ่งได้ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา ฉบับ เล่มที่ 113 ตอนที่ 9 ลงวันที่ 30 มกราคม 2539 หน้า 158 ข้อ(1538)

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นที่ราบกว้าง มีความลาดเอียงจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือลงมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการเกษตรการเพาะปลูกพืชหลากหลายชนิด เช่น ข้าว ถั่วเหลือง กระเทียม มันสำปะหลัง บางส่วนของพื้นที่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ คือ ดินขาว ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สามารถแปรรูปไปใช้ประโยชน์ทางอุตสาหกรรมต่างๆ โดยในปัจจุบันมีบริษัทเอกชน เข้ามาดำเนินการ พื้นที่ทุกหมู่บ้านมีลำห้วยไหลผ่าน

เขตการปกครอง

ตำบลทุ่งฝายแบ่งเขตการปกครองตามลักษณะการปกครองท้องที่ หมู่บ้านในเขตการปกครองของตำบลทุ่งฝายมีทั้งหมด 10 หมู่บ้านและอยู่ในองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งฝายเต็มพื้นที่ทั้งหมด 10 หมู่บ้าน ประกอบด้วย

หมู่ที่	หมู่บ้าน	กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
1	บ้านท่าส้มป่อย	นายชัยณรงค์ กันทะวงค์	นายอักรชัย ใจปิ่นตา นายณรงค์ สิริจิณ
2	บ้านทุ่งฝาย	นายนริศ ศรีวิไล	นายจันทร์ดีบ กันทะวัง นางพรเพ็ญ แก้วผล
3	บ้านแพะหนองแดง	นางกชพร ไทกิตติวรา	นายพวงเพชร วงค์ลังกา นายสะอาด ปอนสีบ
4	บ้านท่าโทก	นายภาสชัย จันทร์เป็ง	นายคมกริช มณีวรรณ นายบุญธรรม ปันดี
5	บ้านแม่ทะ	นายสุพจน์ สุริบุตร	นายไพโรศล ทองสุข นายจิรศักดิ์ ไอร์เวิร์ส

6	บ้านกลาง	นายบุญเจริญ ปิยะโสภา	นายมานิตย์ ฌ ลำปาง นางสาวจันทน์ ธรรมวงศ์
7	บ้านนาป้อเหนือ	นายโชติ ศรีสง่าวงศ์	นายเกรียงศักดิ์ เครือวิเศษ นางกัลชลิกา พุค้ำบุตร
8	บ้านต้นยาง	นางบุญเรือน มณีมูล	นายสุภาพ สมศิริ นายสมพร ออกฝาย
9	บ้านท่าโทกมงคลชัย	นายบุญเที่ยง มณีเนตร	นายธาดา มณีพันธ์ นายรักษ์ แสนสม
10	บ้านปงชัยนาป้อ	นางจันทร์แก้ว มณีกุล	นายจอน นามวงศ์ นายพัลลภ สะเอสีบ

ประชากร

จำนวนประชากรของตำบลทุ่งฝาย มีจำนวนทั้งสิ้น 7,828 คน แยกเป็นชายจำนวน 3,760 คน หญิงจำนวน 4,068 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 3,072 ครัวเรือน

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร (คน)			จำนวน ครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านท่าส้มป้อย	474	552	1,026	413
2	บ้านทุ่งฝาย	341	417	758	308
3	บ้านแพะหนองแดง	727	706	1,433	620
4	บ้านท่าโทก	361	397	758	343
5	บ้านแม่ทะ	342	387	729	238
6	บ้านกลาง	216	249	465	198
7	บ้านนาป้อเหนือ	201	215	416	198
8	บ้านต้นยาง	270	245	515	178
9	บ้านท่าโทกมงคลชัย	522	550	1,072	367
10	บ้านปงชัยนาป้อ	306	350	656	209
รวม		3,760	4,068	7,828	3,072

**ข้อมูลจากสำนักทะเบียนอำเภอเมืองลำปาง ณ วันที่ 13 ตุลาคม 2559

จำนวนประชากรและครัวเรือนของตำบลทุ่งฝาย พ.ศ.2557 – 2559

หมู่ ที่	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนประชากร (คน)			จำนวนครัวเรือน (ครัวเรือน)		
		ปี 2557	ปี 2558	ปี 2559	ปี 2557	ปี 2558	ปี 2559
1	บ้านท่าส้มป่อย	1,023	1,025	1,026	408	410	413
2	บ้านทุ่งฝาย	762	763	758	301	304	308
3	บ้านแพะหนองแดง	1,444	1,441	1,433	594	601	620
4	บ้านท่าโทก	771	774	758	339	340	343
5	บ้านแม่ทะ	727	729	729	231	234	238
6	บ้านกลาง	451	459	465	188	194	198
7	บ้านนาป้อเหนือ	434	428	416	201	198	198
8	บ้านต้นยาง	527	524	515	173	175	178
9	บ้านท่าโทกมงคลชัย	1,067	1,055	1,072	358	360	367
10	บ้านปางชัยนาป้อ	665	664	656	201	206	209
รวม		7,871	7,862	7,828	2,994	2,994	3,072

นโยบายการพัฒนาของผู้บริหารท้องถิ่น

1.นโยบายด้านการเมืองและการบริหาร

1.1 ส่งเสริมสนับสนุนชุมชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมทางการบริหารและการเมืองภายใต้ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1.2 พัฒนาการองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งฝายให้เป็นหน่วยงานที่ยึดหลักบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีประชาชน หน่วยงานต่างๆ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การวางแผนพัฒนา การตรวจสอบ เพื่อให้เกิดความโปร่งใส

ยึดหลักธรรมาภิบาล พัฒนาระบบการบริการให้ได้มาตรฐาน ลดขั้นตอนการปฏิบัติให้มีความรวดเร็ว สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างตรงเป้าหมาย และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชนและชุมชนให้มากที่สุด

1.3 ส่งเสริมและพัฒนการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศให้มีความทันสมัย ตอบสนองต่อการให้บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาเครือข่ายคอมพิวเตอร์และข้อมูลสารสนเทศทุกระบบเชื่อมโยงกันทั้งองค์กร เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรสามารถสังเคราะห์ข้อมูลกันได้ เพื่อลดขั้นตอนการปฏิบัติให้มีความรวดเร็ว

1.4 พัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ทักษะในการปฏิบัติงาน ส่งเสริมสนับสนุนด้านการศึกษาให้แก่พนักงาน และบุคลากร เพื่อพัฒนาศักยภาพและยกระดับความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ถือเป็นทรัพยากรบุคคลที่เป็นกำลังสำคัญขององค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งฝาย

2. นโยบายด้านเศรษฐกิจ

2.1 ส่งเสริมและสนับสนุนการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม แก้ไขปัญหาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูงและขาดตลาดรองรับ พัฒนารูปแบบเกษตรกรรมและ ความรู้ทางด้านวิชาการเกษตร รวมถึงส่งเสริมให้เกษตรกรหันมาใช้ระบบเกษตรอินทรีย์ เพื่อลดต้นทุนการผลิต

2.2 ส่งเสริมให้ประชาชนประกอบสัมมาอาชีพอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง โดยสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อสร้างอาชีพ และรายได้ให้กับตนเองและชุมชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง แก้ไขปัญหาการว่างงานและสร้างรายได้เพิ่ม ลดหนี้สินภาคประชาชน อีกทั้งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีความสามารถพึ่งพาตนเองได้

2.3 ส่งเสริมธุรกิจการค้าขายผลิตภัณฑ์ในชุมชน พัฒนาระบบการขนส่งสินค้าและบริการ ตลอดจนอุตสาหกรรมครัวเรือน SME โดยใช้วัตถุดิบในพื้นที่

3. นโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐาน

ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ให้ได้มาตรฐานและทั่วถึง ดังนี้

- สร้าง ปรับปรุง บำรุงรักษา ถนน สะพาน ร่องระบายน้ำ
- พัฒนาระบบสาธารณูปโภค พัฒนาแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคและระบบประปาหมู่บ้าน ให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน
- พัฒนาแหล่งน้ำสาธารณะ/เหมือง คลอง เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในด้านเกษตรกรรมและลดปัญหาน้ำท่วมขัง และตลิ่งพัง
- พัฒนาระบบไฟฟ้าสาธารณะในหมู่บ้าน/ตำบล ให้เป็นไปอย่างทั่วถึง

4. นโยบายด้านการพัฒนาสังคมสวัสดิการและคุณภาพชีวิต

4.1 ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การสร้างวินัย บ่มเพาะจิตสำนึกสาธารณะและการเสียสละในการร่วมคิดร่วมทำกิจกรรมของชุมชนทุกชุมชน สร้างความสามัคคีปรองดองของประชาชนในชุมชน ให้มีความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน เป็นสังคมที่น่าอยู่

4.2 ส่งเสริมชุมชนให้มีแหล่งการเรียนรู้รอบด้าน รู้เท่าทันข่าวสาร และการเปลี่ยนแปลงของโลกทั้งด้านการพัฒนาอาชีพ กฎหมาย สังคม และการเมือง

4.3 ส่งเสริมด้านสังคมสงเคราะห์แก่ เด็ก เยาวชน ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยติดเชื้อเอดส์ และผู้ได้รับผลกระทบ ผู้ว่างงาน และสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอต่อการจัดสวัสดิการ

4.4 ส่งเสริมการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนให้เป็นมาตรฐานและต่อเนื่อง สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วม โดยใช้ประชนคมหมู่บ้านเป็นศูนย์กลาง ให้ประชาชนในชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนของตนเองและเพื่อให้เกิดการบูรณาการ การทำงานร่วมกันของ อบต. และเครือข่ายประชาชนในตำบล

4.5 ส่งเสริมระบบสวัสดิการ ศูนย์พัฒนาครอบครัว ให้เกิดครอบครัวตัวอย่าง และนำต้นแบบในการพัฒนาครอบครัวมาเป็นแกนนำในการพัฒนา

5. นโยบายด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.1 ส่งเสริมให้ เด็ก เยาวชน คนรุ่นใหม่ให้คุณค่าของพลังงาน ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกวิธี ชับเคลื่อนการจัดทำกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งไปสู่การดูแลรักษา สภาพแวดล้อมของตำบล

5.2 รมรงค์สร้างจิตสำนึกให้กับประชาชนทางด้านการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล ให้มีการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี คัดแยกขยะ หรือนำกลับมาใช้ใหม่

5.3 จัดหาสถานที่ เครื่องมืออุปกรณ์และบุคลากรในการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล

5.4 สร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับชุมชนให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รู้ถึงวิธีการช่วยประหยัดพลังงาน และใช้ประโยชน์จากพลังงานให้คุ้มค่ามากที่สุด

5.5 ส่งเสริมและสนับสนุนพื้นที่สีเขียว และสวนสาธารณะปรับปรุงสภาพแวดล้อมของตำบลให้สวยงาม ร่มรื่น ปรับปรุงภูมิทัศน์ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล ให้มีความร่มรื่น เหมาะแก่การออกกำลังกายและพักผ่อนหย่อนใจ

6. นโยบายด้านการศึกษา การกีฬา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี

6.1 ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาทางการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ ทุกระดับอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง บริหารจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลทุกฝ่ายให้มีประสิทธิภาพ สนับสนุนงบประมาณทางการศึกษา จัดสวัสดิการทางการศึกษา วัสดุสื่อการเรียนการสอน อาหารเสริม(นม) อาหารกลางวัน เพื่อให้ผู้ปกครองมีความไว้วางใจในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในองค์การบริหารส่วนตำบลทุกฝ่าย

6.2 สนับสนุนและส่งเสริมด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ปลูกฝังให้ประชาชนร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมงานประเพณีและในงานรัฐพิธีต่างๆ

6.3 ส่งเสริมกิจกรรมด้านการกีฬาและนันทนาการ ให้เยาวชนและประชาชนทั่วไปตระหนักถึงความสำคัญของการเล่นกีฬา โดยสนับสนุนการจัดกิจกรรมแข่งขันกีฬาภายในตำบลเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชน และแสดงถึงพลังความสามัคคี รวมถึงส่งเสริมการจัดส่งนักกีฬาเข้าร่วมแข่งขัน พัฒนาทักษะกีฬาในระดับ อำเภอ และจังหวัด

6.4 สนับสนุนงบประมาณเพื่อจัดกิจกรรมทางการกีฬา ให้กับโรงเรียนในพื้นที่ตำบลทุกฝ่าย กลุ่มเยาวชน และประชาชน รวมถึงจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ด้านการกีฬา เพื่อให้เด็กเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้หันมาเล่นกีฬาอย่างจริงจัง

7. นโยบายด้านสาธารณสุข

7.1 ส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการจัดกิจกรรมด้านสุขภาพของ

ประชาชน และการบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน เพื่อคัดกรองการเจ็บป่วยเบื้องต้นของประชาชน และการดูแลรักษาสุขภาพอนามัย ให้เป็นไปอย่างครอบคลุมและทั่วถึงทุกวัย ทุกชุมชน โดยผ่านกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน (อสม.) และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพชุมชนในพื้นที่

7.2 ส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณในการควบคุมป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดต่อและไม่ติดต่อ ที่เป็นอันตรายต่อประชาชนและชุมชน เพื่อสุขภาพอนามัยที่ดีของประชาชน

7.3 รณรงค์ให้ประชาชนร่วมกันกำจัดแหล่งพันธุ์ของพาหะนำโรคทุกชนิด